

Музейни и книжни експозиции за печат, изкуство, творци и знаменити личности в Португалия

Проф. д-р Лъчезар Георгиев
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Museum and book exhibitions for printing, art, creators and famous persons in Portugal

Prof. Dr. Lachezar Georgiev
St Cyril and St Methodius University of Veliko Tarnovo

Abstract: *The study of Prof. Dr. Lachezar Georgiev „Museum and book exhibitions for printing, art, creators and famous persons in Portugal“ presents some of the important museum and book exhibitions in Portugal, mainly from Lisbon, Coimbra, Porto, Madeira. Documentary and bibliographic sources, information from foundations, museums, libraries, as well as personal scientific observations of the author were used. The activities related to the museum collections and expositions of the „Museu-da imprensa da Madeira” (Museum of the Press) in the town of Câmara de Lóbos are outlined; National Museum of the Printing Press museum (Museu Nacional da Imprensa in Porto, Portugal) – Porto; the Virtual Press Museum – Porto initiative; the exhibition activities of the Caluŝt Gulbencian and Fundação José Saramago foundations, the Casa Fernando Pessoa literary house-museum in Lisbon; of the Biblioteca Nacional de Portugal and its successful initiative to digitize bibliographic collections with the creation of the Biblioteca Nacional Digital [pt]. The activity of the University Library in the city of Coimbra is also presented. The memorial with the famous inscriptions in memory of the navigator-discoverer Vasco da Gama and the great Portuguese poet Luis de Camoins in the monastery of Jeronimos is also presented in brief strokes. At the end of the report there is information about exhibition book events and the Lisbon Book Fair in Eduardo VII Park „90 anos FEIRA LIVRO 27 agosto a 13 septembre” [2020].*

Keywords: *museum collections; Portugal, Lisbon, Porto, Madeira, book exhibitions; museum of the press, foundations, digitalization of library funds; Lisbon Book Fair, authors, writers, publishers, books*

Резюме: Докладът на проф. д-р Лъчезар Георгиев представя някои от значимите музейни и книжни експозиции в Португалия, предимно от Лисабон, Коимбра, Порто, остров Мадейра. Използвани са документални и библиографски източници, сведения от фондации, музеи, библио-

теки, както и лични научни наблюдения на автора. Очертани са дейностите, свързани с музейните колекции и експозиции на „Museu-da imprensa da Madeira” (Музей на пресата) в гр. Камара ди Лабуш (Câmara de Lobos); Националният музей на печата Printing Press museo (Museu Nacional da Imprensa in Porto, Portugal) – гр. Порто; инициативата „Музей на виртуалната преса“ – Порто; експозиционните дейности на фондациите „Калуст Гулбенкиан“ и „Fundação José Saramago“; на литературната къща-музей „Casa Fernando Pessoa” – Лисабон; на Biblioteca Nacional de Portugal и нейната успешна инициатива за дигитализация на библиографските колекции със създаването на Biblioteca Nacional Digital [pt]. Представена е и дейността на Университетската библиотека в град Коимбра. В кратки шрихи е представен и мемориалът със знаменитите надписи в памет на мореплавателя-откривател Вашку да Гама и великия португалски поет Луиш де Камойнш в манастира Жеронимуш. На финала на доклада са дадени и сведения за експозиционни книжни прояви и лисабонския Панаир на книгата в парка Едуардо VII „90 anos FEIRA LIVRO 27 agosto a 13 septembre” [2020 г.].

Ключови думи: музейни колекции; Португалия, Лисабон, Порто, Мадейра, книжни експозиции; музей на пресата, фондации, дигитализация на библиотечни фондове; Панаир на книгата в Лисабон, автори, писатели, издателства, книги

Настоящото проучване е резултат от научни и творчески наблюдения върху книгата, музейно дело библиотечни и книжни експозиции в Португалия. Без претенции за изчерпателност, но с ясното съзнание, че в дни на изпитания могат да се представят и редица насърчителни примери в полза на културните процеси в една държава, където с много ентусиазъм, вкус, умение и професионализъм опазват и съхраняват паметта за великите предци, за бележити личности и творци, авторът се опитва синтезирано да ги представи пред по-широка и авторитетна аудитория и у нас.

Експозиции на фондация „Fundação Calouste Gulbenkian“

Изкуствени езера със скрити шадравани, обилна зеленина и стъпаловидни пътеки, пресичащи моравата с насядали туристи в слънчевата утрин, скулптури и птици населяват парка на великия меценат на Португалия – арменецът Калуст Гулбенкиан. Просторен музей с колекция от скулптури, статуи, ювелирни модернис-

тични произведения в стила арт нуво и дори картини на френските импресионисти обхваща период от четири хиляди години история на източното и западното изкуство. Арменецът Калуст Гулбенкиан (роден 1869 г. в Истанбул) започва още от четиринайсетгодишен да събира солидната си колекция. Осигурява си огромно богатство благодарение на производството на петрол в Азербейджан, а бизнесът му достига пет процента печалба от световните петролни продажби. След революционните събития през 1917 г. се установява в Париж. По време на Втората световна война крупният магнат търси убежище. Португалската държава го приема, освобождава го от данъци, предоставя му дори дворец за колекцията. До края на живота си през 1955 г. пребивава в Лисабон. Преди смъртта си прави завещание, с което дарява богатството и колекцията си на Португалия, с условието да бъде създаден фонд, носещ името му. В наши дни колекциите на музея включва повече от шест хиляди обекта.

Фондация „Калуст Гулбенкиан” (Fundação Calouste Gulbenkian) се ръководи от комитет, който управлява всички капитали и финансира десетки културни прояви и издателски дейности, издържа симфоничен оркестър, балетна труппа, кани изтъкнати оперни и балетни изпълнители, дава стипендии на даровити студенти, притежава концертни зали. Едноименният музей на фондацията е открит през 1969 г. В отделите може да проследи изкуството на Древен Египет и Месопотамия, да се видят уникални чаши и барелефи от алебастр, сребърни и позлатени маски на фараоновите династии, ар-нуво-бижута – дело на Рене Лалик, но и образци на източните изкуства, експонати от Персия, Китай, японски гравюри. В европейския отдел на музея се пазят манускрипти, творби на италиански художници от Ренесанса, картини на Рембранд, Рубенс, Ван Дайк, Вато, Фрагонара, Буше, отделна зала представя творбите на венецианския художник Франческо Гварди. Присъства и френската живопис на XIX–XX век с картини от Коро, Мане, Ренуар, Моне, Дега. Тук е удивителната статуя на Диана от френския скулптор Жан-Антоан Гудон. Присъстват и исторически платна от епохата на значимите географски открития, огромно платно Лисабон на XIX век, друг отдел пък поредставя колекция кахлени плочки, характерни за външната декорация на лисабонските сгради в последните векове. Лисабонският музей на фон-

дацията разполага и с обществена библиотека, притежаваща над 125 000 тома. Недалеко от фондацията е Центърът за съвременно изкуство, също част от фондация „Калуст Гулбенкиан“ – тук са изложени творбите на изтъкнатия художник-модернист и майстор на портретната живопис Жозе да Алмеда Негрейруш¹. Цялостно изследване върху творбите в музея на Калуст Гулбенкиан прави Luisa Samraio в книгата си „Peinture au Musée Calouste Gulbenkian“ (Живопис в музея на Калуст Гулбенкиан), излязла в Милано през 2009 г.² Днес за живота и делото на един от крупните световни филантропи, посветили се на магията на изкуството, свидетелства информация от нарочен сайт, разказващ за приносите му, като текстът е придружен от илюстрации и инфографика³.

Ретроспекции за португалски мореплаватели и един велик поет

Морският музей на Лисабон е разположен в западното крило на манастира Жеронимуш (Манастира на Йеронимитите) в самостоятелна сграда, която португалците наричат Павилиона на Галерите. В сградата се намира и *Планеторио „Калуст Гулбенкиан“*, построен през 1965 г. със средства на големия меценат на науката и изкуствата. Изграден във формата на полусфера, *Планетариума* на Калуст Гулбенкиан пресъздава небето нощем и необятната вселена. В *Museu de Marinha*, заемащ приземния етаж на зданието, експозицията предлага колекции макети на кораби и платноходи от различни епохи. Морският музей е открит през 1962 г. В него се съхраняват прототипи на галери, каравели и още десетки образци на корабостроенето от XV век до моделите на фрегати, корвети и дори подводници, с които е бил оборудван португалският военен флот през последните два века⁴.

¹ **Георгиев**, Лъчезар. Духовният меценат на португалската книжовност и изкуствата. – В: Георгиев, Лъчезар. На брега на Лисабон. – София: АН-ДИ, 2014, с. 200–203.

² **Samraio**, Luisa. Peinture au Musée Calouste Gulbenkian. – Milano: Skira, 2009. ISBN 10: 8857202933; ISBN 13: 9788857202938

³ Виж: <https://obuch.info/kalust-sarkis-gulbenkian-1869-1955-petrolen-magnat-i-filantrop.html>

⁴ **Георгиев**, Лъчезар. Духовният меценат на португалската книжовност и изкуствата. – В: Георгиев, Лъчезар. На брега на Лисабон. – София: АН-ДИ, 2014, с. 203–204.

Внушителният манастир „Жеронимуш“ край брега на река Тежу в Лисабон е привлекателно място не само за туристи, но и удобна територия за книжни и музейни експозиции, които обикновено се правят през пролетно-летните месеци на втория и първия етаж на манастира. В предверието на достолепния храм се открояват гробниците с мемориалните надгробни плочи на поета Фернандо Песоа, великия мореплавател Вашку да Гама и на знаменития португалски поет Луи де Камойнш. Надписът на откривателя на пътя към Индия в превод е: „Васко да Гама (Sines 1468/9 – Cochim 1524), португалски навигатор, установил морската връзка между Португалия и Индия (1497–1498), създавайки нов търговски маршрут, който ще даде на португалеца господството над Индийския океан повече от век“⁵. Пред надписа на поета Луиш Камойнш върху мемориалната надгробна плоча в църквата на манастира Жеронимуш ежегодно се спират хиляди хора от цял свят⁶. Следва английски текст върху мемориала на Луиш де Камойнш, който в превод гласи: „Един от най-великите португалски поети, автор на морския епос *Os Lusíadas* (*Лузиадите*), разказ за подвизите на португалските навигатори, особено на Васко да Гама, и историята на португалския народ“⁷. Гробницата на Луиш Камойнш днес е празна – унищожителното земетресение в Лисабон от 1755 г. отнема пепелта на великия поет.

⁵ Мемоарната плоча на Вашку да Гама на португалски гласи: „Vasco da Gama (Sines 1468/9–Cochim 1524) Navigator português que estabeleceu a ligação por mar entre Portugal e a Índia (1497–1498) ficando uma nova rota commercial que daria aos portugueses o domínio do Oceano Indico durante mais de um século“.

⁶ Надписът гласи: „Luis Vaz de Camões“ (1524/5–Lisboa, 1580) Poeta maior da literatura portuguesa, autor de epopeia maritime Os Lusíadas que é uma história os feitos dos navegadores portugueses, em especial de Vasco da Gama, e a história do povo português.“ (Луиш Ваз де Камойнш“ (1524/5 – Лисабон, 1580). *В превод от португ.*: Луиш Ваз де Камойнш“ (1524/5 – Лисабон, 1580). Най-великият поет на португалската литература, автор на морски епос *Лузиадите*, който е разказ за делата на португалските навигатори, по-специално от Васко да Гама, и историята на португалския народ)

⁷ На англ.: „One of the greatest Portuguese poets, author of maritime epic *Os Lusíadas*, an account of the exploits of the Portuguese navigators, particularly of Vasco da Gama, and the history of the Portuguese people.“

Приносите на литературния дом-музей „Casa Fernando Pessoa“

Някогашният дом на Фернанду Песоа в португалската, който е обитаван от поета и писателя през последните петнадесет години от живота му, днес е превърнат в авторитетен литературен музей, библиотека и архив, представящ разнообразните аспекти в творчеството на бележития португалски творец на XX век. Днес освен реконструираната му спалня и мултимедийната стая, „Casa Fernando Pessoa“ разполага с публична библиотека, тематично ориентирана към творчеството на Ф. Песоа и спрямо образци на световната поезия, представена е и личната библиотека на поета, в която се намират принадлежащи му книги, които преживе е ползвал; експозицията предлага също негови архивни документи, лични предмети и вещи. „Casa Fernando Pessoa“ насърчава проучвания за живота и делото на Фернанду Песоа, сътрудничи си с учени и изследователски центрове, развива партньорства и с други организации. Експозиционните площи и публичната библиотека са отворени за обществеността както от страната, така и от чужбина, организират се литературни четения, премиери на книги. Събитията в партньорство с други организации и институции се развиват и на други места извън литературната къща-музей. Отличен пример в тази посока са творческите инициативи през юли-август на 2016 г., когато „Casa Fernando Pessoa“ организира литературни, музикални и филмови прояви⁸. Сред тях през този период е и инициатива на библиотеката при къщата-музей, в която се изтъква, че това лято Библиотеката на CFP [Casa Fernando Pessoa] започва да предлага услугата за домашен заем на книги, което ще уплътнява времето им и ще даде възможност за разширяване на четенето в други книжовни пространства, което е очевидна мисия на тази библиотека. Наред с това на читателите се предлага онлайн каталог, с който могат да се правят дистанционно изследвания. Въз-

⁸ Casa Fernando Pessoa. Jullho e Agosto [2016]: Verão de Leitura, Voz e Jazz. // www.Casafernandopessoa.pt

В превод от португ: *Къща на Фернандо Песоа. Юли и август [2016]: Лято на четенето, гласа и джаза.*

обновяват се и специализираните консултантски услуги, вече достъпни за заинтересованите страни⁹. Впечатляват летните прояви на „Casa Fernando Pessoa“. Така например през 2016 г. сред културните събития са: *Modernista, modernista, vais ter um verão de artista* [=Модернист, модернист, ще имате лято на художник]; *Bricando e improvisando se vai criando* [=Създава се игра и импровизация]; *Fora de casa Residência artista* [=Извън къщата *Художествена резиденция*] – тук например идеята, озаглавена: *Casa-Palavra: Festival Silêncio* [= Къщата-дума: Фестивал на мълчанието] е вдъхновена от писателя Gonçalo M. Tavares (Гонсало М. Товареш). В проспективна програмна дупляна-плакат от *Casa Fernando Pessoa* отбелязват, че текстът *Casa-Palavra om Gonçalo M. Tavares* дава името си на художествената резиденция, започваща от думата като референтно поле и се счита за мултидисциплинарно пространство, формиращо диалог между четирима художници и изпълнители от различни творчески дисциплини: визуални изкуства, видео изкуство, пърформанс, литература, поезия – в споделена къща¹⁰. Тук следва да се припомни, че в Лисабон творчески свързано с писателя и университетски професор *Gonçalo M. Tavares* е и издателство *Casa-Palavra*, публикувало през 2009 г. негова авторска книга¹¹. Уточнява се още, че партньорството е осъществена между чети-

⁹ BIBLIOTECA. Este Verão, a Biblioteca da SFP da inicia ao service de empréstimo domiciliário. A partir de agora os nossos leitores poderão levar consigo os livros que ocupam a sua atenção a tempo – e prolongar a leitura noutras espaços. Ao mesmo tempo, o catálogo da Biblioteca passa a estar disponível online para que a pesquisa possa ser feita também a distância. A Biblioteca relança ainda os seus serviços especializados de consultoria: acessíveis a todos os interessados. // Casa Fernando Pessoa. Julho e Agosto [2016]: Verão de Leitura, Voz e Jazz. // www.Casafernandopessoa.pt
В превод: „БИБЛИОТЕКА. Това лято библиотеката на SFP отваря услугата за домашен заем. Отсега нататък нашите читатели ще могат да вземат книгите, които заемат вниманието им с времето – и да разширят четенето си в други пространства. В същото време каталогът на Библиотеката вече е достъпен онлайн, така че изследванията могат да се правят и дистанционно. Библиотеката възобновява и своите специализирани консултантски услуги: достъпни за всички заинтересовани страни.“

¹⁰ Casa Fernando Pessoa: Programa sujeito a alterações. JUL.AGO'16. // Lisboa: Casa Fernando Pessoa, 2016, p. 3.

¹¹ Gonçalo M. Tavares. Biblioteca. – Lisboa: Casa da Palavra, 2009 [на португалски бразилски език]. ISBN-10: 8577341259; ISBN-13: 9788577341252

ри ориентирани в куртурната сфера формации: *Festival Silêncio, Fundação José Saramago, Pólo Cultural Gaivotas/Boavista*.

Летните инициативи на своеобразния литературен дом-музей продължават и през следващите години. Като контрапункт на юбилейния 90-ти панаир на книгата в Лисабон и Порто (27.08.–13.09.2020), „Casa Fernando Pessoa“ отваря отново врати на 29 август 2020 г., под надслова „Lugar de literature: Abrimos novas portas. A partir de 29 agosto“¹², възобновявайки публичните посещения в този ден след временното затваряне за ремонт през март 2020 г.¹³ Нова дългосрочна експозиция, подготвена през последните години, включва различни документи и предмети, принадлежали на писателя и даващи нова информация за младежките години от живота на Ф. Песоа в Южна Африка, както и за пребиваването му в Лисабон, където живее през по-голямата част от живота си. Новотворените документи, фотографии и факти свидетелстват също за живота на Лисабон в епохата, както и за литературната общност, с която общува писателят. Заради предпазни мерки, свързани с последиците от пандемията, посещенията в „Casa Fernando Pessoa“ от края на август 2020 г. се правят с предварително записване по зададена електронна поща.

Културните инициативи на „Fundação José Saramago“ след смъртта на писателя

Журналистът, а впоследствие световно известен писател, носител на Нобеловата награда за литература от 1998 г. Жузе Сарамагу (16 ноември 1922 г., с. Азиняга, общ. Рибатежу – 18 юни 2010, *Tías, Lanzarote*, Испания), още преживе, през юни 2007 г., създава фондация на свое име, в чиято основна мисия са принципи, формирани в Универсалната декларация за правата на човека (*The Universal Declaration of Human Rights*), представяйки и португалската култура в страната и по света. Фондацията е пример за иновативна библиотечно-експозиционна и издателска дейност, която е удачно продуцира творчеството на световен писател. Седалище

¹² В превод : *Място на литературата: Ние отваряме нови врати. Към 29 август.*

¹³ Casa Fernando Pessoa volta a abrir portas a 29 de agosto... // observador.pt > 2020/08/19 > casa-fernando-pessoa-volta-a-abrir-portas-a-29-de-agoŝto/

и водеща експозиция на фондацията е старинният аристократичен дом, известен като Каза душ Бикош (Casa dos Vicos) – главен офис на именуваната на големия португалски писател фондация (*Fundação José Saramago*). *Casa dos Vicos* е старинна сграда с готическа специфика на фасадата си, издигната в далечната 1523 г. Земетресението от 1755 г. в Лисабон разрушава двата горни етажа, а възстановяването в оригиналния вид на зданието се осъществява през 1981 г., в архитектурна хармония със съседните сгради и църквата „Сан Антонио“. Недалеч от Праса ду Комерсио (Площада на търговията) и река Тежу, четириетажният дом с кахлени плочки по фасадата и с портрета на писателя Жузе Сарамагу предлага постоянната модерно аранжирана книжна експозиция, както и библиотечно достъпна и визуална информация (чрез позиционирана на няколко места постоянно излъчваща интервюта и други видоматериали) за живота и дейността на португалския Нобелов лауреат. Мото на експозицията е *The seed and fruits* (в букв. прев. *Семената и плодовете*). Посетителите са в съприкосновение с книги, ръкописи, кореспонденция на твореца, виждат личните му вещи и дори пиещата му машина, наблюдават качени на мултимедия интервюта с писателя пред медиите. Подбрани източници и изворов материал, съчетани с модерен мърчъндайзинг, допълват уникалното продуциране на творчеството на изтъкнатия белетрист и публицист. Климатична система и добре уредени помещения предлагат отлични възможности за представяне на книги, за срещи с автори и издатели, за провеждане на литературни и научни форуми. Домът разполага с книжарница, където читателите на големия писател преглеждат издания от него и за него, книги на литературни критици, посветени на творчеството му, а също и да закупят от авторските му съчинения. На втория етаж са позиционирани офисите на *Fundação José Saramago*. Интересно е и това, че на четвъртия етаж се намира отлично уредена библиотека и експозиция на преводни заглавия на *José Saramago* – не бива да пропускаме факта, че писателят е превеждан на 25 езика по света, милиони копия от книгите му са продадени и в родината. Неслучайно екземпляри от тези книги са представени и във витринната експозиция, разположени са и по библиотечните рафтове. В експозицията *The*

seed and fruits умело се съчетават фотоси и биографични сведения за живота на писателя. Монитори на живо проследяват интервюта със Ж. Сарамагу. На португалските и чуждестранните посетители наред с книгите се предлагат за спомен и аксесоари (картички, брошури, ключодържатели с логото на фондацията). Върху пано в експозицията е изписан изпълнен с дълбок смисъл текст от Жузе Сарамагу към съвременниците: „Нашата голяма задача е да успеем в подобавашо повече човечност“¹⁴. Сред изданията от книжната експозиция са нови книги от писателя и върху творчеството му. Между публикуваните след смъртта на писателя творби е и романът *Claraboia*¹⁵ (окт. 2011), дал начало на издателските начинания на *Fundação José Saramago* и наследниците на писателя. Така е осъществена публикация на „изгубения роман“ на писателя (на англ. *Skylight*¹⁶). „Claraboia“ е роман, който José Saramago подготвя за издаване в началото на 50-те години на XX век. Макар да е предложен на португалски издател, романът остава в архива на писателя, който още тогава се опасява от пиперливата семейна история¹⁷. По-късно вдовицата на писателя Пилар дел Рио споделя, че творбата е била трудна и скандална за епохата¹⁸. След смъртта

¹⁴ Този текст, представен в книжната експозиция, е записан на английски в един от проспектите така: *Our great task is to succeed in becoming more human.*

¹⁵ *Claraboia* (port.) = тавански прозорец. В *Claro* на португалски се влага смисълът на: ясен, светъл на цвят.

¹⁶ На англ. *Skylight* – прозорец на покрив, капандура; в случая с подтекст: „под небесната светлина“.

¹⁷ Действието на романа „Claraboia“ се развива в лисабонски жилищен блок, скандалният сюжет и раздираните от страсти герои биха могли да се възприемат превратно от тогавашното португалско общество, а и се опасява от ответна реакция по отношение режима на Салазар; затова, най-вече от етични подбуди, до кончината си се въздържа от неговото публикуване. Преживе Ж. Сарамагу отбелязва: „*Моето предположение е издателството да го държи* [ръкописа на романа], *до по-добри времена, тъй като по онова време никой не мислеше, че режимът на Салазар ще продължи толкова дълго време.*“]. // José Saramago novel finally published after 59 years. – In: <http://www.theguardian.com/book2012/mar/05/Jose-saramago-novel-published>. Също и в: <http://www.theguardian.com/books/2015/feb/03/sign-up-to-our-bookmarks-email>

¹⁸ *Claraboya* tells of the inhabitants of an apartment block in Lisbon: the shoemaker Silvestre, Justina and her brutal husband, and the nostalgic Spanish woman Carmen. „It was a difficult novel for the era. It is a book where the family, which is the pillar of society, is a bit of a nest of vipers. There is rape, lesbian love, abuse. Could

на Ж. Сарاماгу книгата е преведена в Испания и Латинска Америка; голяма международна издателска компания отправя желание за превод и издаване на английски език¹⁹. През 1982 г. издателство „Caminho“ – Лисабон, публикува романа на Жузе Сарاماгу „Есе върху просветлението“ (*Ensaio sobre a lucidez*), спечелил популярност, а в следващите години издаден и на други езици²⁰.

Наследниците на Жузе Сарاماгу (*Herdeiros de José Saramago*) и едноименната фондация на негово име „Fundação José Saramago“ организират през 2014 г. поредица от съвместни издания в сътрудничество с лисабонския отдел за художествена литература (*Divisão Editorial Literatura – Lisboa*) на издателство „Порто Едитора“ (Porto Editora) от гр. Порто. Преиздават се романи на *José Saramago*, но и нови издания на писателя от последните години на живота му, с общи графични елементи, с изчистени от илюстрации корици и книжни тела. Разпознаваеми графични суперсимволи на поредицата са ръкописно поднесените и прегувани заглавия върху едноцветен фон, с логото на фондацията и на *Porto Editora*, а също с венец от две извити една срещу друга

Portuguese society handle this in the 50s? I don't think so“ said del Rio. „My guess is the publishing house was holding on to it until better times, but at the time nobody thought Salazar's regime would last so long.“ [„*Claraboia* разказва за жителите на жилищен блок в Лисабон: общият Силвестре, Юстина и бруталния ѝ съпруг, и носталгичната испанка Кармен... Това е книга, където семейството, което е стълб на обществото, е малко на гнездо на усойници. Има изнасилване, лесбийската любов, злоупотреба. Можееше ли португалското общество се справи с това в 50-те години? Аз не мисля така“, съобщава Пилар дел Рио. // José Saramago novel finally published after 59 years. – In: <http://www.theguardian.com/book2012/mar/05/Jose-saramago-novel-published>. По този въпрос още виж и в: Георгиев, Лъчезар. Загадъчния нобелист : Писателят José Saramago в България. – София : АН-ДИ, 2017, с. 20.

¹⁹ Има се предвид издателската компания *Random House*. По този въпрос по-подробно в: http://en.wikipedia.org/wiki/José_Saramago

²⁰ **Saramago, José.** *Ensaio sobre a lucidez.* – Lisboa: Caminho, 1995. В България романът е публикуван от издателство „Колибри“ едва през 2013 г. като е търсен лаконичен превод на заглавието: „Проглеждане“ (София: Колибри, 2013. – 336 с.), а авторът е посочен като „Жозе Сарاماго“, макар че в по-ранни издания на други негови книги у нас писателят е отбелязван като Жузе Сарاماгу.

две лаврови клонки и текст под тях *Prémio Nobel da Literatura*²¹. През май 2014 г. излиза романът „Ensaio sobre a lucidez” (Есе върху просветлението), публикуван по изданието от 2004 г. на лисабонското издателство „Caminho“ и с графичен дизайн от *Dulce Maria Cardoso* върху корицата и титулната страница²². На гърба на корицата под венета с лавровите клонки е изписан с курсивен шрифт текст, посочен от автора и на с. 7 в изданието: *Uivemos, disse o cao. Livro das Vozes*²³. Тази графична концепция е приложена и върху други преиздадени романи, като „A Caverna“ и „Levantado do chão“. Следва се класическият принцип главите да започват на нечетна страница. В самият текст не се използват илюстрации. Изключение прави задният капак на корицата, в чийто горен край е композиран важен графичен знак – лавров венец, под който стои лаконичен, но достатъчно внушаващ респект текст: Prémio Nobel de Literatura (Нобелова премия за литература). В долния край на корицата са отпечатани издателските емблеми на *Porto Editora* и *Fundação José Saramago*. Пак през май 2014 г. при сътрудничеството на фондация „Жузе Сарамагу“ и „Порто Едитора“ е отпечатан и романът „A Caverna” (Каверна) с калиграфското оформление на заглавието върху корицата на есеиста *Eduardo Lourenço*²⁴; през юни същата година е публикувано двадесетото издание на романа „Levantado do chão“ (Въздигнат от земята), направено по изданието от 1980 г. на издателство „Caminho“ – Лисабон²⁵. Сред естетически издържаните в графично отношение издания, осъществено

²¹ Венецът от лаврови клонки в горния край на корицата на всяка книга от поредицата е в комбинация с текст, сигнализиращ носителя на Нобелова премия Жузе Сарамагу: Prémio Nobel da Literatura.

²² **Saramago, José.** Ensaio sobre a lucidez. – Porto-Lisboa: Porto Editora; Fundação José Saramago, 2014. – 359 p.

²³ *Uivemos, disse o cao. Livro das Vozes*: в букв. превод – *Да вием, каза кучето. Книга на гласовете*. В превода на романа на български от Илиана Чалъкова, у нас издаден под заглавието „Проглеждане“ (С., ИК Колибри, 2013) този текст е преведен така: *Да лаем, каза кучето*. „Книга на гласовете“ (с. 6).

²⁴ **Saramago, José.** A Caverna. – Porto Editora; Fundação José Saramago, 2014. – 364 p.

²⁵ **Saramago, José.** Levantado do chão. – Porto-Lisboa: Porto Editora; Fundação José Saramago, 2014. – 390 p. Това издание обаче е означено като първо за издателство „Порто Едитора“. За корицата е използван калиграфски шрифт също от писател – *Mia Conto*.

с творческата намеса на *Herdeiros de José Saramago* (Наследници на Жузе Сарاماгу) и *Fundação José Saramago*, е „Алабардаш“²⁶ (на титула: *Alabardas, Alabardas, Espingardas, Espingardas*)²⁷, също на португалското издателство „Порто Едитора“, отпечатано през м. септември 2014 г. Книгата е с оригинални илюстрации от Гюнтер Грас (Günter Grass)²⁸, включени са и текстове от Фернандо Гомеш Агилера и Роберто Савиано. Изданието е аранжирано от немска литературна агенция²⁹. В края на изданието е поместен любопитен мемоарен текст от Роберто Савиано³⁰. Сред многобройните чужди издания в лисабонската експозиция-библиотека, уредена от Фондация „Жузе Сарاماгу“, книгата „Алабардаш“, редом с много други издания, е отличен книжовен паметник на португалски език, поднесен с вкус и изящност. Фондацията поддържа комуникации с големи издателски компании и библиотечни структури, за да разпространява успешно изданията на своя патрон³¹.

Домът в Tias, Лансероте (Испания), където живее португалският писател заедно със съпругата си Пилар дел Рио до смъртта

²⁶ **Saramago, José.** Alabardas : Ilustrações de Günter Grass : Com textos de Fernando Gómez Aguilera; Roberto Saviano. – Porto: Porto Editora, 2014. – 135 p. Книгата не е публикувана на бълг. ез.

²⁷ Alabardas, Alabardas, Espingardas, Espingardas (порт.) = Алебарди, алебарди; пушки, пушки.

²⁸ На гърба на заглавната страница на книгата, в означения копирайт на художника илюстратор Гюнтер Грас е посочено, че авторските права върху илюстрациите са от немското издателство *Steidl Verlag – Göttingen*, от 2013 г. (когато е излязла публикацията им, свързана с илюстрациите по текста на Ж. Сарاماгу).

²⁹ Чрез: Literarische Agentur Mertin Inh, Nicole Vitt e K., Frankfurt am Main, Germany.

³⁰ Текстът в края на изданието „Também eu conheci Artur Paz Semedo“ от Роберто Савиано (p.107–135) включва увлекателни спомени за героя на книгата, както и оценки от творец, близък на самия писател. Преводът на същия текст е отбелязан като: *Tradução de Regina Valente* (Превод на Реджина Валенте). В края на записките си Савиано с гордост изтъква: „Също познавах Жузе Сарاماгу“ – В: *Também eu conheci José Saramago.* // В: Цит. съч., с. 135.

³¹ Така например лисабонската национална библиотека (Biblioteca Nacional de Portugal) със седалище булевард „Campo Grande“ 83 в Лисабон, притежава пълна колекция издания на писателя, но заедно с това на първия етаж е предоставена възможност за уредба на просторна книжарница на мултинационалната издателска компания „Babel“, в която добре обособен щанд предлага съвместните издания на *Fundação José Saramago*, наследниците на писателя и издателство „Порто Едитора“.

си през 2010 г., днес е известен като *A Casa* (The House) или *Къщата*, в която най-съществената част от своеобразния литературен музей и неговата библиотека³². Тя е функционирала като работен кабинет в последните години от живота на писателя, плодотворни откъм белетристични и мемоарно-документални творби. Многобройните посетители могат да се запознаят с личните библиотечни рафтове, подредени в особена йерархия съгласно възгледите и идеите на писателя за литературата и науката – тук са рафтовете с имена на творци жени, чиито книги са подредени по азбучен ред; тук са обичани от него философски съчинения, книги от американски писатели, но и особено ценени от Сарамагу автори като Хорхе Луис Борхес, Кафка, Песоа; във фоайето на библиотека впечатляват портрети на писатели и поети, на чието творчество силно е симпатизирал – Сервантес, Луиш Камойнш, Друмонд де Андраде. Портрет на писателя и съпругата му Пилар е поставен на видно място в библиотеката – направен е с иновативна графична техника, дело на чешкия художник Иржи Докоупил (Irji Dokoupil), изобразяващ представяне на авторска книга на писателя³³. Библиотеката на Ж. Сарамагу е и място за обсъждане на идеи с неговите приятели, тук той намира своя пристан след възстановяването си от тежката болест през 2007 г., беседва със съмишленици. След смъртта на Ж. Сарамагу (18 юни 2010 г.) тялото му е кремирано в Лисабон, а пепелта му е разпръсната в родното селище Азиняга и в Тиас, Лансерот. Двайсет хиляди души присъстват на двудневния траур в португалската столица, съпроводен от огромни билбордове с образа на твореца и надписи *Obrigado, Saramago* (Благодаря, Сарамагу), които отразяват скръбта и признанието на читатели, приятели, съмишленици. Те са оставени до късна есен на същата година да напомнят за големия творец.

Fundação José Saramago има свое представителство и в родното място на твореца – Азиняга. След смъртта на основателя,

³² <http://acasajosesaramago.com/pt-pt/portfolio-item/biblioteca>

³³ Портретът на Ж. Сарамагу и Пилар е направен с иновативна техника – художникът нанася екран, изпълнявайки с дим от свещ и жълта боя цялостното изображение. Повече виж в: <http://acasajosesaramago.com/pt-pt/portfolio-item/biblioteca>

наред с постоянната експозиция в негова памет, новото седалище на фондацията в *Каза душ Бикош* от юни 2012 г. се превръща в място за продуциране на авторски текстове, за литературни и научни форуми, за срещи с писатели. Фондацията популяризира творчеството на Нобеловия лауреат за литература Жузе Сарамагу със своите библиотечно-експозиционни и издателски иновативни подходи, като следва завещаното от големия писател. Така до неговата същност успяват да се докоснат хиляди чуждестранни гости – туристи, гости на Лисабон, негови почитатели, дошли от много страни по света³⁴.

Една от най-новите за 2019 г. културни прояви е *Четвъртата Иберийска среща* на читателите на Сарамагу, която е проведена на 25 май с.г. в Генералното консулство на Република Португалия в испанския град Севиля. Инициативата е част от програмата на Севилския панаир на книгата през 2019 г. *Feira do Livro de Sevilla 2019* с португалско участие. От 2016 г. срещите, посветени на Жузе Сарамагу, се провеждат в библиотеки и обществени места на територията на двете държави. Тук организатор е общинската *Câmara Municipal de Beja* и общинската библиотека, носеща името на световния писател и Нобелов лауреат за литература за 1998 г., по проекта *Aula Saramago*. Срещите в памет на бележития португалски белетрист се организират със съдействието на *Fundação José Saramago* и съпругата на писателя Пилар дел Рио.

Biblioteca Nacional de Portugal – националната библиотека на Португалия в Лисабон: значима публична институция със заслужен престиж

Главната библиотека в Лисабон е създадена с указ от 29 февруари 1796 г. под името *Кралска публична библиотека на Съда*, като има за цел да осигури общ достъп до фондовете на публичния съд, а занапред статутът ѝ би могъл да осигури публичен достъп до съкровища, ръкописи, картини и книги на кралския двор. В зо-

³⁴ При написването на тази част от доклада ми бяха използвани мои анкети, лични записки, наблюдения и проучвания по време на посещението ми в Лисабон, и по-специално в *Casa dos Bicos* на *Fundação José Saramago* и *Biblioteca Nacional de Portugal*, през м. юли 2016 г. – Л. Г.

рата на победата на либералите и премахването на религиозните ордени (1834 г.) институтът е преименуван на *Лисабонска национална библиотека*, като официално ѝ е поверено изцяло или частично управлението на библиотеките на множество манастири.

За повече от 130 години, през които библиотеката се помещава в района на Шиаду /Chiado/в Лисабон, тя преживява периоди на модернизация и обогатяване във време на застой и летаргия. Значими усилия биват положени през XIX век за присъединяване на колекциите на премахнатите религиозни институции; организира библиографски изложби за публикуване и архивни каталози на различни колекции. Провъзгласяването на португалската републиката през 1910 г. е последвано от включване на нова вълна библиотеки в сферата на библиотечния ѝ мениджмънт. Между 1920–1926 г. институцията предприема важна крачка напред в областта на библиотечното дело и информационните науки, възползвайки се от процъфтяващия културен живот.

Нарастването на колекциите и необходимостта от условия, подходящи за запазване на богатите фондове на библиотеката налага изграждането на проектираната сграда, която да осигури най-голямата португалска библиографска колекция с подходящ дом. Работата започва през 1958 г. по проект на архитект Порфирио Пордал Монтейро, а библиотеката е преместена в нова сграда в района на Кампо Гранде през 1969 г.

Процесът на компютъризация на библиотеката започва през 80-те години с по-широк проект, предназначен да подкрепи всички португалски библиотеки в това отношение, довел до създаването на националната библиографска база данни – *PORBASE*. В същото време библиотеката продължава да обогатява своите колекции. Създава се *архив с лични документи на писатели*; предприети са редица значими инициативи в областта на стандартизацията на библиотечните и информационни методи, съхраняването и опазването, библиотеката е и инициатор на културните събития в португалската столица. *Biblioteca Nacional de Portugal* се включва в международната тенденция за дигитализация на библиографските колекции със създаването на **Biblioteca Nacional Digital** [pt] (Национална цифрова библиотека, BND), която непрекъснато се разраства и работи в

тясно сътрудничество с други европейски институции. **Memória – Biblioteca Nacional Digital de Portugal** съдържа една от интересните и богати цифрови колекции във всички области на живота³⁵.

През 2007 г., след близо 200 години, институцията е преименувана на Национална библиотека на Португалия (*Biblioteca Nacional de Portugal*), като започва процес на стратегическо реструктуриране, с тенденция за обогатяване и популяризиране на библиографското наследство на страната, а също и да модернизира и подобри досегашните дейности, за да служат на нацията.

Университетската библиотека в Коимбра

В град Коимбра се помещава втората по големина библиотека в Португалия след националната библиотека в Лисабон – Университетската библиотека „Жуанина“ („Zhuaniina“), по името на крал Жоао V (завършена през 1728 г.)³⁶. Тя обслужва двайсетте хиляди студенти от университета, но и външни читатели. В университета на Коимбра учат студенти от 70 националности³⁷. Университетската библиотека притежава стойностни исторически колекции от старопечатни издания и манускрипти, но и солидни академични в разнопосочни области на научното знание (във фондовете се съдържат близо трийсет хиляди тома книги и пет хиляди манускрипти). Оформлението на вътрешния интериор впечатлява с удивителни творчески решения, резбовани рафтове и колони. Модерните и иновативни дигитални конверсии на Университета в Коимбра включват няколко отдела, до които читателите имат достъп през самостоятелни линкове към сайтове и страници на отделните факултетски библиотеки³⁸.

³⁵ Виж информация чрез линка: *Internet Portals and Digital Libraries – Latin America, Spain and Portugal*: Guide to Library Resources at Princeton – LibGuides at Princeton University: <https://www.libguides.princeton.edu/>

³⁶ За библиотека Жуанина – гр. Коимбра, Португалия, виж: // www.cities-of-europe.com › [bibliotekata-zhuanina-grad...](http://www.cities-of-europe.com/bibliotekata-zhuanina-grad...)

³⁷ <https://www.cities-of-europe.com/universitetat-na-koimbra-grad-koimbra-portugaliya/>

³⁸ Bibliotecas Digitais da Universidade de Coimbra; Biblioteca Geral Digital; Biblioteca Digital da Faculdade de Direito; Biblioteca Digital da Faculdade de Letras; Biblioteca Digital de Botânica; República Digital; História da Ciência na Universidade de

Музеят на пресата в град Камара ди Лобуш на остров Мадейра

През 2013 г. *Летище Мадейра*, съвместно с Музея на пресата, организира експозиция в залата за пристигащи пътници на някои от най-добрите карикатури на тема „**Гутенберг в световната карикатура**“³⁹.

Музеят „Museu-da imprensa da Madeira” се намира в град *Камара ди Лобуш* (Câmara de Lobos) на остров Мадейра⁴⁰, притежава близо стотина оригинални скици на изобретателя на печатарската преса. Наред с тези скици, изложбата проследява еволюцията на изобретението и значението ѝ за развитието на цивилизацията. Чертежи и скици показват различни визуални техники, а наред с това по оригинален начин интерпретират в карикатурни творби със средствата на хумора, сатирата и гротеската значението на Гутенберговото откритие и еволюцията му за векове напред. Изтъква се значението на периодиката, мястото на вестниците в наши дни, осмива се цензурата, на която понякога са подложени. Творбите са на карикатуристи от няколко страни, между които Германия, Аржентина, Белгия, Бразилия, Китай, Колумбия, Хърватска, Испания, Англия, Иран, Португалия, Русия, Румъния, Турция и Украйна.

Музейните колекции на „Museu-da imprensa da Madeira” включват машини с голямо значение за развитието на типографско и литографско полиграфическо наследство. Оригинални съоръже-

---

Coimbra; Estudo Geral: Repositório Digital da Universidade de Coimbra; Centro de Documentação 25 de Abril – Arquivo Electrónico da Democracia Portuguesa; Arquivo da Universidade de Coimbra; Classica Digitalia. – Виж напр. в: <https://almamater.sib.uc.pt>

³⁹ Повече виж в документалната ми книга: *Георгиев, Лъчезар*. На брега на Лисабон. – София: АН-ДИ, 2014, с. 46–47. По този въпрос и в португалския сайт на *Виртуалния музей на карикатурата*: www.cartoonvirtualmuseum.org

⁴⁰ Остров Мадейра е португалска територия на 900 км от Лисабон и на около 550 км от брега на Африка. В наши дни Мадейра се счита за перла на Атлантическия океан със своите хотели, вили и имения, с мек океански климат, прекрасни лозя, от които произвеждат едноименните ароматни вина в пристанищния град *Камара ди Лобуш*, както и с добиването на банани, ананаси, орхидеи и захарна тръстика, с отлични традиции в риболова. Населението е под триста хиляди жители, чийто език е португалски. – В: Цит. съч. *Георгиев, Лъчезар*. На брега на Лисабон. – София: АН-ДИ, 2014, с. 46.

ния и машини от XIX и XX век влизат в музейните експозиции и през следващите години продължават да интригуват посетители от Европа и света⁴¹.

Оригиналната експозиция в музея „Museu-da imprensa da Madeira” от 2013 г. е част от ежегодните прояви на международния конкурс-фестивал на Португалската карикатура (PortoCartoon), организирана от Националния музей на печата (*Printing Press museo*) в град Порто. Музеят на пресата е разположен в центъра на гр. *Камара ди Лабуш* – о. Мадейра, като е настанен в една значителна част от сграда, където се помещава и общинската градска библиотека. Музеят е открит на 1 август 2013 г., излагайки машини от различни регионални печатници, някои от тях свързани с изработването на печатни вестници. Музеят се изгражда като част от проекта „Space Gutenberg – Вселена на преса и комуникации”⁴².

Националният музей на печата в Порто

Стотици впечатляващи произведения, аранжирани с вкус, изящество и естетика на територията на шест експозиции, са показани в петнадесетото издание на Световния фестивал на карикатурата „Porto Cartoon. World Festival”, чийто старт е даден в град Порто на 23 юни 2013 г. с участието на около 400 графични и дизайнери. Представени са близо 1700 творби на над 500 художници от няколко континента. Мотото на фестивала е „Свобода, братство, равенство”. Включени са специални награди на името на Маноел де Оливейра и Жузе Сарамагу. Работата на международното жури е трудна. Накрая специалната награда е присъдена на сръбския карикатурист Миро Стефанович. Зад крупната проява в Порто седи не само общината, но и Националният *Printing Press museo* в Порто. В рамките на фестивала гостуват творци от Германия, Белгия, Колумбия, Шотландия, Мексико, Сърбия, Турция, Румъния и Португалия. *Fernando Camarinho* е удостоен с наградата на публиката 2012 г. и участва в изложба, в зала *Dolce Vita*

⁴¹ <http://www.visitmadeira.pt/pt-pt/o-que-fazer/cultura/pesquisa/museu-da-imprensa-da-madeira>

⁴² В букв превод: „Космосът Гутенберг – вселена на преса и комуникации”. Началото на проекта е дадено на 3 май 2009 г. в Камара ди Лабуш.

Порто (22 юни). Улица „31 януари” в града получава ново име, взето в съгласие с Община Porto: „Улица PortoCartoon 2013”⁴³.

Националният музей на печата *Printing Press museo* (Museu Nacional da Imprensa in Porto, Portugal) – Порто организира също постоянни изложби, свързани с развитието на пресата и типографията, каквато е тази на видния португалски печатар *Родриго Алварес*, работил в края на XV век и смятан с основание за „Гутенберг на португалците”. Тук може да се види печатарско оборудване и да се проследи развитието на печатните технологии. В музея е позиционирана постоянна изложба, състояща се от около 160 ретроспективни експоната – типографски миниатюри, показвайки развитието на книгата и медиите, от Гутенберг до наши дни⁴⁴. Значима инициатива е създаване на *Музей на виртуалната преса*, проект на *AMI – Associação Museu da Imprensa* в португалския град Порто. Проектът предвижда разпространение на историята на печатните комуникации, показване на полиграфическото наследство, предлагане на маршрути, събиране на информация за графичните печатни изкуства и предоставяне на получаване на новини⁴⁵.

Associação Museu da Imprensa е създадена на 9 юни 1989 г. по инициатива на Центъра за обучение на журналисти (Centro de Formação de Jornalistas) и сред основателите ѝ са девет значими структури: компанията CFJ, Португалската асоциация на индустриите за графична и хартиена трансформация (Associação Portuguesa das Industrias Gráficas e Transformadoras de Papel), Асоциация на неежедневната преса (Associação da Imprensa Não-Diária) и медиите *Comércio do Porto*, *Diário de Notícias*, *Primeiro de Janeiro*, *Jornal de Notícias*, Фондация „Инж. Антонио де Алмейда” (Fundação Engenheiro António de Almeida) и Община Порто (Câmara Municipal do Porto).

Въпреки опитите за омаловажаване на книгата и пресата, заменяйки я само с дигитални еквиваленти и с новите медии, без да се отрича ролята на цифровизацията и интернет, все пак е на-

⁴³ Георгиев, Лъчезар. На брега на Лисабон. – София: АН-ДИ, 2014, с. 47–48.

⁴⁴ Колекцията включва типографски миниатюри, изработени от печатаря-график от гр. Порто *Америго да Силвейра*.

⁴⁵ <http://www.museudaimpresa.pt/museuvirtpress/port/ami.html>

лице увеличаващо се хартиеното производство, а човешката ръка и печатът ще имат още дълго намеса в творческите и издателските процеси. Нано-технологиите също дават примери за иновативно развитие. Традиционните печатни технологии ще продължат да се усъвършенстват и едва ли ще отпаднат толкова бързо, както се предрича. Затова уважението на *PortoCartoon* в Португалия към творческите процеси внушава респект. Навред личи уважение към издателя, печатаря, твореца и неговата роля в съвременния свят. Според вдъхновителя на проекта и директор на музея в Порто Луис Умберто Маркос „този музей има за цел да бъде киберпространство на глобално участие на институции и хора, участващи или просто заинтересовани от пресата и графичните изкуства. Поради тази причина всяко сътрудничество ще бъде добре дошло“⁴⁶.

Експозициите на лисабонския панаир на „90 anos FEIRA LIVRO 27 agosto a 13 septembre”⁴⁷

В Лисабон от 29 май до 16 юни 2019 г. се провежда 89-то издание на традиционния Панаир на книгата, където своята продукция и разнообразна културна програма в красивия парк „Едуардо VII“ представят издатели от португалската столица и страната. Година по-късно, макар и в условията на пандемия, замисълът на организаторите е юбилейното 90-то издание на Панаира на книгата да се проведе отново на открито, вече в края на август – началото на септември, смела и заслужаваща уважение инициатива за широко експозиционно представяне на португалската книга пред Европа и света в нелеките условия на нови форми за комуникация и експозиционно представяне на книгата. Недалеч от парка

⁴⁶ <http://www.museudaimprensa.pt/museuvirtpress/port/ami.html>. Луис Умберто Маркос твърди: „От древните съчинения до електронното издание на днешния ден, през типографията, литографията, фотогравирването на Гутенберг, ротационните, безплатните и закъсали вестници във времето и т.н., и т.н., има свят, който трябва да се открие чрез нова виртуална реалност. Този свят започва от този виртуален проект и може да се окаже във всеки от няколкото истински музея на печата и графиката, разпространени на пет континента.“ // Пак там.

⁴⁷ При написване на тази част от доклада авторът използва свои творчески наблюдения в резултат от свои посещения и анкетиране с научна цел в края на август 2020 г. на експозициите на *90 панаир на книгата „90 anos FEIRA LIVRO 27 agosto a 13 septembre”* в Лисабон. – Л. Г.

„Едуардо VII“, под сенките на Авенида да Либердаде, читателите могат да поседнат на някоя пейка под зеления тунел на дърветата, да направи фотографии, да разгърнат новозакупена книга. Макар хотелите в извънредната ситуация не са пълни както в предишни години, достатъчно на брой са жадните да посетят книжните павилиони в красивия парк, носещ името на английския крал Едуардо Седми, посетил португалската столицата в началото на XX век и сетне вдъхновил изграждането на „Жардим Ботанико“.

Закопнели за слово и добра книга обикновени хора – не само португалци, а и от цял свят, вървят между павилионите, докосват се до новопубликувани творби, посядат в специално пригодените за целта кафенета с достатъчна дистанция на местата, отбиват се дори в близкото *Кафе „Парк Централ“* и имат време, след прегледа на детски книги с красиви илюстрации и четива за възрастни по панаирните щандове, да се разведрят и в близката ботаническа градина на парка. Така за деветдесети път юбилейният Панаир на книгата в Лисабон се превръща в значимо книжовно и културно събитие между 27 август – 13 септември 2020 г. под надслова „90 anos FEIRA LIVRO 27 agosto a 13 septembre“⁴⁸. Още в първите дни на големия празник на книгата и словото, на португалските писатели и книги, с участието и на техните международни партньори, е налице великолепната организация за придвижване, при това в трудно време на засилени противоепидемични мерки.

Лисабонските читатели и любители на литературата пристигат с охота и голям интерес в Парк „Едуардо VII“ и купуват доста нови книги в обърканото време на глобални предизвикателства пред човечеството. В тези дни португалската култура доказва още веднъж, че не се страхува да подготвя ефектни книжни експозиции, да приема приятели от Европа и света и в условията на епидемия, обърканост и страх. В двете дълги алеи на парка са големите издателски компании като „LEYA“, „Grupo Porto Editora“ съвместно с „Bertrand Editora“, „Caminho“, „Nova Vega“, „Grupo Narrativa“, „Rei dos livros“, „BLX“, „Fundação Calouste Gulbenkian“, „Planeta“, „Dinalivro“, „Grupo Almedina“, „Europress“, „Livros do Brasil“, „Dinalivro“, „Grupo editorial Chiado“, „Centro

⁴⁸ „90 години Панаир на книгата от 27 август до 13 септември“ [2020 г.]

Atlântico“, „Sextante Editora“, „Europess“, „Vega“, „Livros horizonte“, „Ariana editores“, „Babel“, издателството за пътувания и джобни книги „Relógio d'água Editores“⁴⁹, „Loja das bibliotecas Lisboa“, „Motor editotial“ и още много други; не липсват и инициативи като „Topsellers“, „Sessões de autógrafos“⁵⁰ и специалният щанд „Spraço do autor“⁵¹, „Verdade e luz“⁵², павилионът за деца „Clube de LeYtura: Faz história la em casa“⁵³, онлайн книжарницата на „Âncora Editora“ (представяща книги, писатели, публикации по Националния план за четене на Република Португалия). Своя продукция представят и издателите на периодика и университетска книжнина „Imprensa Nacionl Casa da Moeda“⁵⁴ и „Imprensa Universidade Lisboa“ (=Lisbon University Press). Сред рекламираните преводни автори е испанският писател Carlos Ruiz Zafon (25.09.1964–19.06.2020) и популярният му роман „A sombra do Vento“ (Сянката на вятъра).

Накрая ще допълня и за приносите, а и за институционална подкрепа на една важна държавна структура за насърчаване на издателската дейност и популяризиране на португалските писатели и книжнина в страната и чужбина, която развива разнообразна дейност – Генералната дирекция „Книги, архиви и библиотеки“ (*Direção do Livro, dos Arquivos e das Bibliotecas: DGLAB*) със седалище в Лисабон, която осигурява богата информация и услуги, свързани с културния живот в страната, както и издаването и популяризирането на португалските писатели зад граница, включително и в България⁵⁵.

⁴⁹ В прев. от португ.: *Издатели „Воден часовник“*. На павилиона е посочено още: Viagens / Livros de bolso [= Пътувания / Джобни книги].

⁵⁰ В прев. от португ.: *Автографски сесии*.

⁵¹ В прев. от португ.: *Авторско пространство*.

⁵² В прев. от португ.: *Истина и светлина*.

⁵³ *Faz história la em casa* – в прев. от португ.: *Правете история у дома*.

⁵⁴ В прев. от португ.: Националната преса *Монетен двор*. Виж повече в: <https://www.incm.pt/portal/index.jsp>

⁵⁵ За приносите на *Direção do Livro, dos Arquivos e das Bibliotecas: DGLAB* и подкрепата им за издаване и популяризиране на преводната португалска книга у нас виж и в изследванията ми: **Георгиев**, Лъчезар. Съвременната португалска книга и нейната издателска рефлексия в България: Двустранни издателски комуникации, книги, преводни заглавия [Студия]. // Тр. Великотърн. унив. „Св. св. Кирил и Методий“. Фак. Математика и информатика. Т. 9, 2017: Обществ-

Представените в настоящия текст музейни, библиотечни експозиции и книжовни прояви, без да изчерпват темата, все пак дават позитивни характеристики относно богатото многообразие на португалската култура и са солидни свидетелства за отношение към минало, изкуство, творци и личности, допринесли за развитието на Португалия през вековете чак до наши дни. Дори и в днешните дни и месеци на изпитания културните дейци в тази красива и богата на забележителности европейска страна не спират да ни удивляват със своите инициативи, книжовни и литературни прояви, достойни примери за уважение пред Европа и света.

За автора:

Професор д-р Лъчезар Георгиев Георгиев е преподавател във Велико-търновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Преподава и в Университета по библиотекознание и информационни технологии – София. Научните му интереси са в областта на книгите, издателската дейност и библиотечното дело, печатните съобщения, медиите. Автор е на редица монографии, студии, статии, както и книги в областта на художествената литература. Член е на Съюза на учените в България и Съюза на българските писатели.

About the author:

Professor Dr. Lachezar Georgiev Georgiev is a lecturer at the University of Veliko Tarnovo „St. St. Cyril and Methodius“. He also lectures at the University of Library Science and Information Technology – Sofia. His research interests are in the field of books, publishing and librarianship, print communications, media. He is the author of a number of monographs, studies, articles, as well as books in the field of fiction. He is a member of the Union of Scientists in Bulgaria and the Union of Bulgarian Writers.